

Черкасов О. О. - заступник начальника
сектору спеціальної поліції Головного
управління Національної поліції в
Полтавській області

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КОРУПЦІЄЮ

Питання щодо виявлення і документування кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією, нині особливо актуальне, особливо в структурі державного управління, що для сучасного суспільства стало цілком повсякденним явищем.

Під час документування фактів хабарництва оперативні працівники використовують безліч методів фіксації кримінальних правопорушень для подальшого їх використання в досудовому слідстві. Найбільш надійним є спосіб затримання хабарника на «гарячому», під час безпосередньої передачі предмета хабара фігурантові. Але в сучасному суспільству популярними є безготівкові операції. Існує також можливість вдаватися до цілком легальних способів отримання грошей. Усе це призводить до об'єктивних труднощів із документування, розкриття й розслідування фактів вимагання та отримання неправомірних вигод.

У контексті цієї проблеми досить ефективним оперативно-розшуковим заходом, що протидіє корупції, та дає змогу документувати корупційні правопорушення, є оперативна комбінація.

Як свідчить практика, можна виділити два види проведення оперативних комбінацій. Перший - відбувається до реєстрації кримінального провадження та в момент проведення оперативно-розшукових заходів. Він спрямований на виявлення та встановлення осіб, які займаються скоєнням корупційних правопорушень (одержання хабара, вимагання хабара, зловживання службовим становищем з метою отримання матеріальної вигоди тощо). Суть його полягає в моделюванні оперативно-розшукової ситуації, що дає змогу оперативним шляхом виявити протиправні дії службових осіб, з метою документування та припинення їх злочинної діяльності. Звідси випливає, що цей вид оперативної комбінації проводять зазвичай для виявлення завуальованих корупційних дій та їх припинення.

Учасником оперативної комбінації має бути особа, яка на добровільній основі надає конфіденційне сприяння оперативному підрозділу. Оперативна комбінація може бути правомірною лише за умови, якщо ініціатива надання різних послуг за матеріальну винагороду належить об'єкту оперативно-розшукового заходу, тобто посадовій особі щодо якої надійшла оперативна інформація про вимагання та отримання неправомірної вигоди. Під час проведення оперативної комбінації забороняється провокація злочину, тобто схиляння до його скоєння осіб, що не виявляють протиправних намірів, а також штучне

створення доказів учинення кримінального правопорушення або обставин, що мають доказове значення у кримінальних провадженнях.

Другий вид оперативної комбінації ми пропонуємо проводити виключно в межах кримінального провадження. Він використовується тільки для документування та затримання осіб, обґрунтовано підозрюваних у скоєнні кримінального правопорушення, пов'язаного із корупцією. Найчастіше таким видом оперативної комбінації є контроль за вчиненням злочину, який досить часто зустрічається під час документування фактів хабарництва, а також незаконного обігу наркотиків.

Для проведення оперативної комбінації необхідно створити умови, які не викликать сумнівів у фігуранта розробки, що здійснює корупційні правопорушення та які є виправданими з огляду на характер протиправних дій; мати достовірну інформацію про схильність посадової особи до вчинення корупційних правопорушень; організаційно забезпечити проведення комплексу заходів з виявлення та фіксації слідів злочину та затримання підозрюваного в момент вчинення ним злочину.

Таким чином, інформація, що надійшла про корупційні діяння повинна бути перевірена й підтверджена. Після цього приймають рішення про проведення оперативної комбінації. У разі ведення оперативно-розшукової справи проведення оперативної комбінації доцільно оформлювати постановою, в якій відображати підстави її проведення, організатора проведення, суть наявної інформації, ознаки якого злочину в ній містяться, в яких місцях і щодо кого передбачено здійснення зазначеного оперативно-розшукового заходу. Постанова повинна бути затверджена керівником органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність. Результати проведення оперативної комбінації слід оформлювати рапортом на ім'я керівника оперативного підрозділу.

Матеріали, які отримуються за результатами проведення оперативних комбінацій, розсекреченню не підлягають та залишаються в матеріалах оперативно-розшукової справи як основа для підготовки клопотань на проведення відповідного заходу.

Звісно, організація та проведення оперативно-розшукових заходів із застосуванням технічних засобів під час документування корупційних правопорушень повинна бути такою, щоб матеріали, отримані за результатами проведення оперативно-розшукових заходів або негласних слідчих розшукових дій, можна було розсекречувати та долучати до матеріалів кримінального провадження. Отримувані з застосуванням техніки матеріали мають незаперечні переваги - документальність і високу інформативність. Вони надають можливість переглянути та доказати факт вимагання та отримання неправомірної вигоди фігурантом розробки. Це одне з найважливіших переваг, оскільки отримувати докази про вчинення кримінального правопорушення можна з різних джерел. Водночас тільки достовірність технічних матеріалів можна перевірити за допомогою експертизи. 3

цього впливає, що у кримінальних провадженнях щодо фактів вимагання та отримання неправомірних вигод докази, отримані таким шляхом, є найбільш важливими.

Проблема використання оперативно-розшукових матеріалів є непростю та нагальною. Головний її аспект - процесуальний. Технічні матеріали можуть залучатися до процесу доказування, по-перше, як матеріали, що супроводжують (або доповнюють) показання осіб, які здійснювали фіксацію, по-друге, як документи, що мають самостійне процесуальне значення та які були одержані під час ведення оперативно-розшукової справи.

Під час підготовки оперативних матеріалів, отриманих в межах проведення оперативно-розшукових заходів, де застосовувалися технічні засоби (аудіо- або відеозапис, фото- або кіноматеріали тощо), повинні бути точно вказані технічні характеристики спеціальної техніки. Важливо зазначити, що дані про ці характеристики вкрай необхідні для формування, перевірки та оцінки доказів, отриманих у ході проведення оперативно-розшукових заходів. Це потрібно, передусім, для того, щоб в подальшому під час слідчої дії, оглядаючи (переглядаючи, прослуховуючи) надані матеріали, можна було застосувати апаратуру з належними технічними характеристиками, що дають змогу не тільки відтворити відповідний запис, а й не спотворити його.

Матеріали, отримані за допомогою технічних засобів, на відміну від показань осіб, вимагають підтвердження і чіткої достовірності. Остання свідчитиме, що ці матеріали не було змонтовано. Істинність відомостей може бути підтверджено відповідною експертизою.

Отже, у разі виявлення фактів вимагання та отримання неправомірних вигод за допомогою технічних засобів слід дотримуватися низки принципів, що випливають із особливостей документування цього виду кримінальних правопорушень, зокрема доцільно:

- 1) виключити можливість підміни матеріального носія інформації в момент фіксації і подальшої роботи з ним;
- 2) проводити запис так, щоб була можливість підтвердити, що зафіксовані події відбувалися;
- 3) проводити відео- та звукозапис безперервно, без зупинок, щоб не було можливості стверджувати про факт монтажу матеріалів;
- 4) за можливості зафіксувати додаткову інформацію, за якою можна визначити час і місце дій (наприклад, у розмові згадати час і дату, на відеозаписі показати місце подій);
- 5) проводити фіксацію таким чином, щоб за матеріалами можна було легко ідентифікувати учасників (визначити, кому належать ті чи інші слова);
- 6) мати можливість надати для дослідження не тільки оригінал матеріального носія (аудіо- або відеокасету), диск, карту пам'яті, а й апаратуру, за допомогою якої здійснювали фіксацію.

Лише дотримання вищезазначених вимог кримінально-процесуального законодавства в поєднанні з комплексом вимог логічного характеру, що підтверджують достовірність відомостей, є необхідною умовою використання отриманих за допомогою техніки матеріалів у доказуванні у кримінальних провадженнях про вчинення корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень.